

eigenaar van een hotel van bij hen intrekken vreemdelingen aangifte moesten doen bij de plaatselijke autoriteiten die op hun beurt de hogere inheemse bestuurders moesten inlichten – via dezen kwamen die inlichtingen dan bij de Japanners terecht.

Natuurlijk konden de Japanners de naleving van deze en dergelijke regelingen niet zelf controleren: zij waren afhankelijk van de inheemse bestuurders, van de inheemse politie en van alle overigen die als stads- of *dessa*-bewakers fungeerden. Die medewerking kregen zij: bij allen zat de angst voor de *Kenpeitai* er diep in en zo al de sympathie voor Japan vrij spoedig begon te verdwijnen, dat betekende niet dat men sympathie ging koesteren voor Japans tegenstanders of bereid was, te hunnen behoeve persoonlijke risico's te nemen.

Het kwam er alles tezamen op neer dat een vreemdeling, op een van de eilanden van de archipel verschijnend, zich in bewoonde streken slechts met grote moeite kon verplaatsen. Dat gold voor alle geheime agenten, ook voor de Indonesiërs onder hen – in versterkte mate gold het voor diegenen die al door hun uiterlijk opvielen: Nederlanders, Indische Nederlanders en anderen die min of meer blank waren. Voor Nederlanders waren de risico's het grootst, op Java mede daarom omdat het Japans militair bestuur er in maart '43 had doen weten dat ieder die een Nederlander opspoorde die in strijd met de geldende bepalingen niet in een krijgsgevangenen- of interneringskamp was opgesloten, een beloning van f 500 zou ontvangen.

Gelijk gezegd: van de meeste van deze controlemaatregelen hadden de diensten die geheime agenten uitzonden, geen weet. Doordat op het gebied van de geheime verbindingen niets was voorbereid, betekende de uitzending van de eerste geheime agenten een sprong in het duister en in die situatie kwam, wat de hoofdeilanden van de archipel betrof (Java, Sumatra, Borneo en Celebes), tijdens de gehele duur van de oorlog geen verbetering.

Australië – de eerste anderhalf jaar

Wij herinneren er aan dat in Australië in april '42 het *Interallied Services Department (ISD)* werd opgericht dat door de Brit Egerton Mott werd geleid: een officier, niet van de Britse *Military Intelligence* maar van *SOE*. Naast dat *ISD* bleven andere geheime diensten actief: de Australiërs hadden belangrijke verbindingen met de *coastwatchers* die zich op de eilanden benoorden en beoosten Nieuw-Guinea bevonden, en de *Intel-*